

ИЗЛАЗИ
четвртком и недељом

ЦЕНА:
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Прегилату примају све
поште у Србији и
иностраниству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕГИЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Стеви М. Веселиновићу
проф. Богословије

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Кнежев Споменик бр. 9.

БРОЈ 15 ПР. ДИП.

БРОЈ 15 ПР. ДИП.

ФАТИМА

Фатима је легла у босиље,
Сан уснила: у цркви је била,
Пред иконом канџел запалила,
Мајка ју је Божја загрлила,
Па јој вели: „Душо голубија,
Ниси Фата, сад си Иконија“.
Баше мома да на земљу пане,
Прихвати је од Подравља баше,
Прихвати је Митровићу Дане.
„Љубо моја, од сад па до вјека!“
— Што се снило, то се догодило, —
До сад им се и чедо родило.

(Из „Снохватица Змајовиних.“)

Радијемо се што можемо јавити нашим читаоцима да је и прослављени песник Змај-Јован Јовановић ступио у коло сарајевско „Звезде“.

СВЕКРВА

— СЛИКА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА —

— Јанко М. Веселиновић —

(НАСТАВАК)

II

Она жали; али кад дете погледа, одмах убрише сузу. Сва задрнџе од помисли, која јој у тај мах сине кроз главу, па тек прошапуће:

— Не ваља се на Бога срдити! Што је од Бога слађе од меда!...

Па чисто урони у посао само да би се отргла од мисли, које је тада обујме.

Пера изишао паметан као какав маторан. Кад ради што год, а он се некако уозбиљи и пази да му се што не измакне. А она стане па га, из каквог прикрајка, гледа, а срце јој луна и игра од радости. Па јој се чини да је све смишљено и паметно што он уради, па му доликује и како руком мане, и како капу на чело устури, или на очи набије, и лако лагано звиждуће и погледа свој рад, па из његовог погледа види она како он то све разуме...

— Сунти отац, сунце ми га грејало! — отме јој се узвик из груди.

Али се брзо тргне, па, као да ће га та њена материнска хвала урећи, прошапуће:

Бог е нама! Шта је мени?... Трње ми у очи!...

Е, али кућа је — кућа. Има ту и теретнијих радова, што не могу деца савладати, и где потребује мунка снага. Дете младо, хоће и оно што не може; а она се сва сатре да му помогне, да би га само после могла похвалити. Душа јој је била назвати га „ратаром“, јер је видела да му то годи, па га готово другим именом није ни звала.

— Хајде да се помолимо благом Богу па да вечерамо, ратаре мој!

А он би тек озбиљно устао, припалио воштаницу, дохватио би, пропевши се на прете, свитак хартије с тамњаном, па би јој се у пола окренуо те десном руком прихватио земљану кадионицу са жеравицом, и на њу спустио зрно тамњана. Онда би се прекрстио и рекао гласно:

— Во имја отца и сина, и свјатаго духа, амин.

Тад би почео читати молитве што је у школи научно, а она би иза његових леђа само шапутала:

— Боже, удржи ми га! Боже, удржи ми га!

За њу лепше молитве није могао ни пона очитати; његов глас звонио је у њеним ушима као анђелски, небесни, и чинило јој се да такву молитву Бог мора чути и услишати.

По молитви би сели да вечерају. Она му је већ дала домаћинско место; била је вољна и да га двори као свекра млада снаха, али он не би хтео ништа окусити док она не седне. И онда вечерају што је Бог дао, и разговарају.

И ту је она удесила да ђн води реч.

— Ама био комшија Марко, тражио те.

— Што?

— Хтео да се разговори с тобом о оградџ између плацева. Рад би био пустити свиње у воће, па да и ми притврдимо нашу ограду да не би било какве штете.

— Па шта си му рекла?

— Казала сам му: док ти дођеш. Оно и требало би баш претрести ограду, једно, што је то и боље; а друго, да се не би мразили са комшијама. Знаш како оно веле: једна штета, сто грехота.

— Тако је.

— Па онда тако му и реци.

— Био је и Гавра Маринков. Послао га Маринко да пита: хоћеш ли да спрегнеш с њим?

— Шта би му ја могла рећи? Ти знаш да ја то без тебе не радим. Није ово, хвала Богу, пушта кућа па да нема свога старешине. Ја ми слим да би могли спрегнути с њим, ако не хтедне комшија Марко с нама. Прво, знаш, треба њега запитати, јер он ти је најпречи. Знаш како веле стари људи? „Шта је најпрече?“ — „Комшија и кошуља“. Него, кад одеш да се разговориш у који ћете дан претресати ограду, припитај га и за то.

— Добро, добро; хоћу баш!

И тако су се договарали. Истина, све је било како она каже, али све је изгледало као да се он пита, да он наређује. Он се као осећао да је он нека сила у кући, да он води бригу о свему и, збиља, доста се пута и замисли то о овоме то о ономе.

Једнога лепог вечера, баш некако око жетве, седи он под липом, која већ беше почела процветавати. Пун месец светлио је свим сјајем својим са ведрога неба, на коме се виђаше, овде онде, како трепери неким бледим сјајем по нека звезда. Ваздух је мирисао; иза куће у чести прижељкивао је славуј; из села се чуо лавез. Све је друго поспало од умора, јер се тих дана довршивала кошња кукурузна. А у његовој се души нешто узбунило; да му је да има толика преа па да удахне у се сву ту милоту. Она је седела крај њега па се сва стопила у поглед.

— Што си ми се замислио, голубе мој? — упита га бојаљливо.

Он уздану дубоко, погледа је па рече:

— Докле ћу ја још бити нејак?

— Па, млад си, рано моја!

— Еј, нано, да ми је нешто да имам снаге, да сам већ човек!

— Даће Бог, соколе! А што? Ти си, благо мени доста снажан и јаторан.

— Нисам, нано, нисам! Знаш ја! Али да сам, Бог д'о, знаш ли шта би ја урадио? Све ово наше имање ја бих затворио у сам проштац, а двориште би ограддио тарабом. Па бих, видиш нано, посекао онде ону вишњу, па бих ту начинио кућу

онако исто лепу као у кмета Марјана; па бих онда купио она два парчета поред нас у потесу од Мијатовића, па бих разменио са чича Марком за ово испод куће, те исправно ограду. Она бих теби купио човану људу, ону прошивену па све са свиленим гајтаном, и купио би ти „штивлетне“ као што има госпоја учитељка, па кад пођеш шором нека све шкрипи!...

— А шта би себи купио?

— Купио бих нове тарнице, па црвене, и купио бих она два зеленка од Ерчића, и купио бих им нове амове од Радосава сарача, онаке исте као што је попа купио својим коњима. Она бих сео, узео узде у руке, тебе бих метнуо у закоршарак, па бих те само возао по саборима!... Еј, кад ли ћу постати човек, јадан ти сам!...

— Даће Бог, очи моје, дати! Бићеш ти један по један! Још док те мајка ожени!...

— То ми, вала, не треба.

— Ех, не треба! Доћи ће време па ће и требати.

— Никад, вала. Што ће ми?

— Још ћеш ти њу боље волети него мене.

— Ко, зар ја?! Зар њу више волети него тебе! Та ја ћу њу ножем, каменицом!...

Нера се стаде смејати и поче га миловати и блажити му гнев — јер се беше озбиљно наљутно — лепим речима. Он се примири мало, метну главу на материно крило па заспа...

Све се утишало; ни једног гласка сем тихог шумора лишћа изнад главе њене, и готово нечујног даха са усана његових. Врело, пуно срце материно отвори се, и молитва, пуна жеља, подиже се оном плавом небу, где тражаше престо онога што створи и жељу и наду, да на његово подножје падне...

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Б О Р Б А

— А. В. СТЕРНА —

I

Ми ћемо данас раније да завршимо посао, драги Јакове Александровићу, рече смешећи се стари кнез Данило, рукујући се са својим младим секретаром, с којим је провео у раду већ неколико сахата. Ја данас очекујем госте, и ви се нећете ваљда љутити на капризнога старца, који пре времена прекида посао.

Он је говорио то, и ако је врло добро знао, да је то правдање било посве излишно. Он је то говорио само из љубазности и кавалерства према младоме човеку. У осталом, према својем секретару кнез Данило по је увек љубазан.

— Молим вас, Светлости, на што се мени извињавати, — одговори секретар.

— Не, у самој ствари, ми од неког времена и сувише мало радимо: ја се осећам нервозан; писам здрав... Ах, драги Јакове Александровићу, како вам завидим: вашој снази, вашој младости, вашој истрајности у раду. Ви та блага данас не умете ни да цените!...

Млади човек неприметно смешкаше се.

— Зар ви мени да завидите, Светлости! ..

— Да, да, завидим вам, завидим — говораше старац, посматрајући притом младога човека својим старачким, но још лепим очима.

И стојећи један поред другог у том елегантном кабинету, они оба, старац и младић, чиняху лепу слику. Ванредно лепо изгледане лице старчево, чијој лепоти још већу драж даваху седе власи; лице с финим профилем, с оригиналним борама, с љубазним и пријатним осмејком на танким усницама, седом брадом и брковима. Такође лепо беше лице и младога човека, са тамно бледом бојом, као да је од бронзе саливено; а широка плећа и правилан стап, најубедљивије говораху о здрављу и снази тога човека. Млади човек готово беше истог стапа као и старац; само пажљиво посматрајући могло се приметити, да је кнез нешто мало виши растом; јер, Јаков Александровић морао је мало уздигнути обрве да би могао гледати право у очи кнезу, кад би се о чему разговарали.

— *Quel regard d'aigle*, — премишљаше кнез Данило: и ја сам негда тако посматрао! Ви сте чули већ. — проговори он гласно: к нама долази цела компанија познаника и другова, послат је и екипаж на станицу. Биће и дама. Молим вас да према њима будете љубазни млади човече. Дуго је времена, зар није тако, како живимо усамљеничким животом? Сем тога, примећујем, да је и грофици Ирени Дмитријевној досадно. А јесте ли и ви то приметили? — Нама, старцима, добро је и у самоћи али вама, — младежи, ... ви волите весеља, уживања, измене мисли, ... зар није тако?

Кнез Данило говорећи то нетренимце посматраше свога секретара. Но тај не спушташе очију.

У грофице је веома сталан и одмерен карактер, у колико сам то могао и смео приметити, одговори он: — да ли је њој занета дуго време, и је ли њој досадно без друштва, то се не може на њој приметити.

Кнез се тихо насмеши.

— Ви сте то лепо казали, Јакове Александровићу: да, да, не може се на њој ништа приметити, нити се може опазити да јој је дуго време, говораше кнез испраћајући младога човека и рукујући се с њиме.

— Дакле, ми ћемо се данас наоружати љубазношћу и кавалерством, је ли тако, мој млади друже?

— Употребићу све силе, кнеже!

Млади човек лако се поклати и оде.

После пола сахата он је са прозора своје библиотеке угледао екипаже, који долажаху са станице, но како је до ручка било још рано, он је и даље продужио свој посао у библиотеци.

Јаков Александровић — Тимотијев, само на велику молбу кнежеву примио се, да за неко време буде секретар код кнеза. Кнезу је био јако потребан образован и вичан човек, који би у његовој библиотеци средио неке његове за њ драгоцене рукописе. Тимотијев био је кнезу препоручен од једног старог универзитетског професора као даровит, генијалан и одлично образован човек. Сам кнез, упознавши се са Јаковом Александровићем, био је веома изненађен и није могао веровати, да се међу младим људима може наћи тако образован човек, као што беше његов секретар. Осем официјалних ствари — рукописа библиотеке, кнез је агањовао Тимотијева и за један други посао. Не име: кнез Данило писао је своје мемоаре, којима је придавао далеко већу важност, него рукописима своје библиотеке, но не владајући добро руским језиком, њему је био веома потребан талентиран редактор и човек, који се у тим стварима разуме.

Целе дане проводили су радећи на мемоарима. Занимајући се рукописима у библиотеци, Јаков Александровић налазио је себи посла и дању и ноћу. Вечерима он се занимао својим сопственим пословима.

У библиотеци кнежевој он је нашао масу књига, њему веома потребних ради спремања његове докторске дисертације, и он је сад сав свој труд уложио око тога посла. Тимотијев није спавао више од 5-6 сахата дневно и занета, било је чудо, да и поред толиког напрезања, и умног и физичког, његово здравље и физичка и умна снага не клонуше. Но он је сам то објашњавао тиме, што у ноћњем раду на својим пословима он налазаше себи одмора и да му је само тешко било радити на пословима у кабинету; прерађивати туђе мисли — био је занета посао тежак; но тај труд кнез је веома ценио и указивао Тимотијеву особиту пажњу и наклоност, какву до данас ни једном од других младих људи.

Већ је неколико година како кнез живи на своме имању Виденском. Служећи скоро пола века и заузимајући веома важне положаје у држави, он је научно сматрати себе као веома потребног; али, убрзо је и сам увидео, да је звезда његова почела тамнити. Приметив то, он је одмах затражио пензију. Њега одмах нису пустили, али после шест месеци дали су му да видљиво примети, да је за његово место већ нађено лице и да се он као непотребан може удалити. Кнез је поднео оставку и достојанствено се удалио из престонице на своје добро Виденско.

Сад први пут у свом животу удаљава се он на тако дуго време од света и престоничког живота и иде у свој замак, како он називаше свој великолепни дворцац. Но и тада је био у пуном расцвету своје снаге. У својој души он је и сад,

оставив престоницу, очекивао и надао се, да ће се надлежни увидев своју погрешку, коју су према њему учинили, покајати и позвати га поново на дужност. Али после две године он се и сам помирио с том мишљу, да је потпуно заборављен и њему је остала једина утеха — излити све панете му увреде и гњев за учињене му неправде у својим мемоарима. Да не би тих мемоара, кнезу би било веома досадно живети на његовом имању Виденском. Пошто није умео да рукује имањем и да се наслађава сеоским животом, он је све време проводио у раду на својим мемоарима.

Како је кнез био један од највећих магната у губернији, а притом врло богат, то су сви мислили, да ће бити изабран за председника губерније, но и та очекивања не испунише се. Против њега је била веома јака партија, и сви су га сматрали за веома горда човека и не поклонилише му својих симпатија.

И заиста, он се врло мало мешао са светом, но је живео усамљено и повучено на своме имању.

Кнез је био удовац, деце није имао, али ипак није сам живео; с њим је живела и његова сестра, кнегиња Анастасија Петровна, стара девојка некада лепотица, која, говорило се, само из гордости није се хтела удавати, јер се за њу не могаше наћи достојан муж.

Сем Анастасије Петровне која је одавно на томе имању живела, већ више од годину дана била је као гошћа и грофица Димитријевна Орбек рођака кнежева по жени му, којој је пре две године умро муж.

Кнегиња Анастасија Петровна јако је волела младу жену; кнез је њу називао синовicom по руском, а *cousine* по француском; тим се у опште и објашњавало њено тако дуго бављење на селу. Али зли језици говораху, као да, тобож, Ирина Димитријевна намерава да формално заузме место домаћице у томе двору.

— Иначе, зашто би она млада, лепа, у најбољим годинама свога живота, живела у тој великолешној гробници?

(Наставиће се)

А П О С Т О Л

1890.

ГЕРХАРТ ХАУПТМАН

(СВРШЕТАК)

О, да је нешто сам био отргао би са главе везу, која је личила на нимбус, исекао би је на комаде. Као под лудачком круном од артије, сав у етиду ишао је даље.

Сврнуо је у улице, где сунце никад није зајало; прозорчић са колачима привуче га. Отвори врата и уђе у дућан. Пекар га погледа — пекарка — узео хлебац, не рече ни речи и пође.

На врата се окупила радознала светина: нека старица, деца, касанин са котарицом меса на раменима. Прелете их листом, ништа није било безобразно на њиним лицима, и ишао је даље измеђ њих својим путем.

Боже, како су га само погледали. По најпре пекари. Не да је узео хлеб што је био глдан, већ да би учинио неко чудо. А што су чекали они на њ пред вратима? Сигурно из неког разлога. Па тек само оно шућурење и шапутање за њим. Што ли су ишли за њим? Зашто су га пратили?

Пажљиво је ослушкивао и примети да га деца прате. Ишао је и попреко и у накрет малим тржиштима са старим бунарима, намерно је обилазио и ишао другим правцем, и увери се да га дечаци не остављаху.

Што су га пратили? Зар им није било доста што су га могли гледати? Да се нису нечем више надали од њега? Јесу ли се надали у истини нечем новом, чудноватом, тајанственом? Учини му се, као да се у њиховом брзом трчкарању, луци ногу, огледа њихна јака вера, још више: извесност. И сад му би тек јасно, што су пророци, заиста људи пуни духа, величине и чистоте, постајали најзад најгорим варалицама. Од једном га обузе жива жеља, вагон, коме није могао одолети, да учини нешто велико чудновато, а највећа поруга, мислио је, не би била ништа, но кад би признао, да није дорастао за то, да снаге нема да учини што треба.

Дошао је већ до кеја а малине су га пратиле једнако. Једни су поскакивали, други опучили кораке, да би га стигли. Говорили су међу се прекидано и шапућући као у цркви. Није међу тим ништа разумео шта су говорили. Али од једном — са свим је јасно чуо — чу речи: „Господ Бог“.

И нека чар, драж била је у овим речима. Ово га диже, ојача, он дође к себи.

Христа су презрели: тукли га, плували, на крет разапели. А зар нису све пророке презирали, ругали им се, зар то не беше њихна награда? А шта је према томе било ово мало његове патње. Само што су га боцнули као иглом. Нежњак, ког је то упропастило!

Треба војевати, борити се. Ране су за јунака Руга и спрдња светине... камо већих одликовања!? Прси тим искитити, па се онда поносити, погледати охоло. Уз то: из уста дечице и одојчади чућен хвалу своју.

Стаде пред пиљарицом. И мали засташе, радознано се окупише на брвну. Радо би купио поморанце не ценкајући се. Људи су нестрпљиво очекивали шта ће изустити, и то га збуни и поплани. Неки му је глас изнутра говорио, да се

чува илузија и да од тога што ће рећи зависи, да ли ће га они и даље пратити или ће се искрадати одатле обмањени. Али избећи се није могло, пиљарица је запиткивала и брбљала, па и он је најзад морао рећи коју.

Умири се и задовољи, чим је чуо свој рођени глас; као да је певушио, беседио; био је уверен да ће учинити ефекта на ове, јер је говорио свечано, достојанствено и меланхолично. Та никад он дотле није говорио тако, и говорећи омили му се да и даље продужи као певачу песма. Заста на Љуприји, где се плаво-зелено језеро комешало, а вали заплускивали обалу. Наже се над оградом, гутао је понова сјај, свежину јутарњу. Јак ветар, који је беснио над морем, заносио му је браду на плећа, пиркао му и хладно чело и груди.

У њему се све комешало, најзад се решио. Време је дошло. Нешто се морало догодити. Осећао је у себи снаге да човечанство покрене, узбуни. Да како, а они нек се смеју, нек му се ругају и исмевају га, он ће их ипак снасти, све — све!

И поче да размишља у себи. Да се мора догодити, било је сигурно; али како, то тек треба размислити. Данас су Духови, баш добро дошло. На Духове су апостоли говорили ватреним језицима. О свечаности је свет врло примчив. Као набујала њива тако су и душе људске о празнику.

Све је више и више размишљао, задубио се у се, уздигао се у небесне висине, у васељену, у пучину. И толико се заронио размишљајући, да је корачао без воље и циља, као сањалица по овом другом свету. Пре свега, ништа није чуо шта се дешава око њега, једино скакутање невиних деце.

Постепено је растао број ових, као да су придолазили. И све јаче и јаче, од једног стотина, од стотине хиљада.

Од једном погледа и учини му се, да се за њим гуша народ.

Од главе до пете, кроз срж осети да се земља тресе. Чуо је како уздишу, како шапућу. Чуо је гласове како га маме, прекинуте полуугушене, како лете од уста до уста, док нису изумрли тамо, далеко негде у даљини као одјек.

А шта је то значило, знао је врло добро. Али се није надао, да ће се тако од једном брзо догодити. Осети како га жари понос војековоће, знао је да је на своју душу свалио нечувену одговорност, и то му би теже но и веза око главе. Та он је био тај, који је био. Знао је пута којим ће их водити. У души се радовао, осемекивао, што је ту већ на прагу крајња срећа човечанства, коју су ишчекивали заслепљени људи крвавих очију и упрљаним крвљу рукама.

И он је корачао напред — он — он — дакле ипак он! а за њиме јурио је народ и таласао се као морски таласи. У њ су упрли своје погледе, милијарди. Умукну и последње ругало. А последње исмевало био је сад само мит.

Корачао је напред у планину. Горе је гра-

ница, иза ње је била обетована земља, где је срећа у наручју мира почивала вечно. Још га сад проже срећа свуда, али тако силно и јако, да је требао да има мишиће атлетске, па да поднесе то.

А он је заиста био атлета снажних мишића. Његов живот, његово биће било је исцупљено срећом, његове се снаге сад само развијале пупиле.

Обузе га жеља да се проигра стенама и дрветима као лоптом. А за њим се лепршале свилене заставице, за њим се тискао и гурао народ, као на литији.

Викали су, мамили, довикивали, лепршали се црни, црвени и плави вели, женске тршаве косе, главама су махали, наге се руке сјајиле, одушевљене су очи гледале час у небо или у њ ватрено, с пуно вере: у њега који их је предводио.

И он рече сад, са свим лагано, готово нечујно, свету реч: — Мир вам! И она је летела од уста до уста, оживљавала. Нека необична свечаност, узбуђеност. Из далека је дувао поветарац, доносио благе акорде побожних песама. Угушени гласи, труба људски гласови, певали су чисто преплашено; док од једном не пуче као лед у реци и песма се захори као са хиљаду оргуља. Песма бурна и бесна а арија позната: Тебе Бога хвалим.

Он се присети. Срце му је ударало силно. Готово да се заплаче. На очи му ударише беле пегнице. Удови као одузети.

Седе на клупу крај језера, поче хлеб да једе који је купио. Ољушти поморанцу, притисну кору на врело чело. Побожно је јео, као Христос причешће. И још није ни појео, а обурва га умор. Мало приспати било би дивно. Јест, да је тако лако приспати. Како да отпочине, кад се у глави кува и бесни, кад срце хоће да избије из недара, кад вуче у бесконачност — кад човек има да изврши мисију и мора се њој подати — кад људи на пољу чекају и главе ломе. Зар спавати и одмарати се кад треба радити.

Био је у ужасном положају. Само питања и питања и никако одговора. Сива, мучна пустота, празнина, болни прекиди. Помисли и на бунар. Стоје, вуку из све снаге за уже, али се точак никако не окреће. То се муче, то напрежу. Ведро морају на поље. Хоће да излуде. А точак никако да попусти. Ни напред ни натраг не окреће се уже. — Мука, патња — готово физички бол. Кад чу кораке зарадова се том. О драги Боже! И од куд му та мисао, да се одмори. Устаде и зачуди се да је још у својој соби, отвори врата за трем. Мати, као што је знао, у ходнику, морао ју је пустити. Дође погледа га зачуђено, усне јој дрхтају, рашири руке побожно. Он метну руку на њену главу и рече: Устани! — и болесница устаде и пође. Кад се дигла виде, да није била његова мати, већ он, Назарећански мученик. Не само да га је исцелио; оживео га је. Још се лепрша покров на телу Христовом. Приђе му и нестане га у њему. И док је улазио у њ зачу неописану музику. Све је то осетио врло јасно док га је у њему нестало. И сад виде апостоле,

који су тражили ситог учитеља. И Петар се одвоји, пође њему и рече: раби! — Ја сам, одговори. И Петар се приближи, дође до њега додирну његову зеницу и стаде га окретати: Апостол је окретао земљину куглу. И час дође да се покаже народу. Изиђе на балкон Доле се делујала маса света и из зарме и галаме зачу се детињи танак гласић: „Христос васкреао“.

И тек што поче а балкон попусти. Уплатни се ужасно, пробуди се, протрља очи и опази да је задремао на клупи. —

Било је подне. Хтео је опет у шуму, да очекије док његово доба не дође. Сунце нека би га осветило, тамо горе.

Док се нео дувао је хладан ветрић. Тичје химне. Небо плаво, празнина у пучини Све без замерке. Све ново

Па и он сам нов. Гледа руку, рука Божија; па како слободан, ведар његов дух! Па удови слободни поуздан у се, сигуран. Ни да помисли да мисли и размишља. Смешно се благо, кад је помишљао на бедне философе овог света Дирну га, што су они хтели нешто размишљањем да до куче, пачају се око тога као деца, кад би хтела нешто да прну у свет својим ручицама.

Не, не — ту треба крила, махова орловских — снаге божанске!

У глави му као грдан дијаманат, који осветљава све пучине и поноре: у његовом царству није било више мрака. И знање свану. —

Звона на цркви zazвониле. По долини захори се свирка. Ваздух као да пишти.

Он се саже, прислушну, кад чу. Не погну главе, не клече. Слушао је, осменкујући се, као на глас старог пријатеља. И Бог отац говорио је тог часа са својим сином.

љ.

РАЗОРУЖАЊЕ

(наставак)

Шта је постигнуто борбом у таквим облицима? — упитаће читатељ. Да је бар тиме уз припомоћ ове велике производње уништен прави узрок рата: недостатак срестава за опстанак. У старо доба ваљало је да један од другог отима комад хлеба, сад има тих комада толико, да би при правилној подели истих сваки био сит и сигуран. Нема још сто година од како је Малтус доказивао, да становништво брже расте но средства за живот, због чега онај вишак становништва мора да помре од глади, епидемије и, између осталог, у ратовима. Малтусова теорија изазвала је много љутих препирака, али ју је најбоље победио сам живот: показало се, да средства за живот брже расту но становништво тако, да садашње човечанство не

страда од сиромаштва него од богатства, од сувишка средстава, од сувишне производње, која се појављује као узрок периодских криза.

Да резимирамо наш одговор против тврђења дарвиниста — заштитника рата: облици борбе различни су, превласт једне или друге зависи од услова времена и места; услови се мењају; нови фактори излазе на позорницу, а стари губе значење и сведе се на нулу. Супарништво у форми обичног боја — застарела је форма борбе, излишна је и непотребна при садашњем ступању друштвеног развића и чува се још само у успоменама као ствар, која је се преживела, као архаизам

Мишљење о неизбежности рата као појави припадајућој човечјој природи, такође се завија у реторичке финесе. „Рат је основни елемент (Urdement) светскога поретка“, „рат даје одушку осећању потребе рушења, које има у свакоме човеку.“ (Лебон) итд. Али шта је то? Ми знамо да у организму сваког човека има много и разних функција — варење, крвоток, мишљење и др. за које постоје одговарајући органи: желудац, срце, мозак. Али још ни један физиолог није нашао међу органским функцијама — функцију рушења; међу органима — орган за бој. У мозгу на пр. извесне партије, вијуге, делови представљају органе ових или оних функција: говора, кретања, вида итд. но органа за рат нема. Значи да су афоризми о „Urdement“-у проста бесмислица. Или боље рећи, кад се ослободе од своје реторичке љуске и преведу на обичан језик, — она ће се исказати овим силогизмом: до сад су се људи тукли, тући ће се дакле свакад. Силогизам, као што видите није баш погођен.

Некакав историк израчунао је, да је од 1500 године пре Христа па до 1860 године наше ере закључено 8000 трактата о *вештом* миру. Про сечно сваки трактат трајао је две године У место вечитости — две године! Нема шта да се говори овде где је сам факт овако речит! Он нас наводи на размишљања, која баш нису весела. А ипак он не доказује да је рат човеку неопходна природна потреба. Био је потреба, можда, а зар је мало што било човекова потреба у разним епохама његова живота, и људоједство и ропство и инквизиционе мукe.. било на прошло, — то је важно.

У опште историјско гледиште — опасна је ствар. Историци су склони да *озаконе* сваки факт, који их је изненадио Потукли се Немци с Французима, — оног тренутка био је готов закон историјског судара германске расе са романском. Нема већег апсурдума; није ништа противније науци но такав начин расуђивања. Ми смо већ формулисали појам о закону у научном смислу: једнаки услови свакад дају једнаке резултате. А у историји се никад услови не понављају, данас није оно што је јуче, а сутра није оно што је данас. Према овоме никаква историјска појава не може да се озакони. Разуме се, она може да се понови у промењеном облику у неколико, ако су се услови ма и незнатно изменили, али она не мора никако

да се понавља „quand même“. Зазорно је чак и говорити о таквим стварима, та то су — азбучне истине, али шта да се ради? Сва проповедања о вечитом миру и разоружању своде се на две истине: није лепо бити се, љутити се, варати, отимати, уједати се, пљувати се, — стидно непристојно, нечовечно; сетите се, господо, заповести: „не уби!“ међу тим те азбучне истине наилазе на масу противника. Приврженицима мира остаје само да скину с аргументације те госпоре реторску и quasi научну љуску, и да покажу публици њену чисту језгру. Ми смо тако и учинили са аргументацијом Лебона и Комп., на што се она своди? Били су се јуче — дакле ваља да се бију једнако; дакле, изволите се оружати и почети чарку.

Замислите само да је неки мудрац, видећи дете на рукама дојкиње рекао одрасломе човеку: „Сисати и прљати пелене лежи у човечјој природи, с тога пријатељу, седи у крило дојкиње!“ Не, не желим. *Не требају ми пелене, ни млеко дојкињино: могу да носим одело које приличи моме узрасту и да ручам у „нормалној трпезарији“*. Тако је и са ратом. Он није *погребан* човечанству; провађени су нови путеви за постигнуће општег благостања и много сигурнији, много поузданији, и рат њима само смета.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

КЊИЖЕВНОСТ

Die orientalische Kirchenfrage und Oesterreichs Beruf in ihrer Lösung, von Dr. Albert Ehrhard. Wien. 1899. 8° 76 s. s.

Има књига, које казују своју садржину чим их човек узме у руке. Често пута доста је да видиш наслов, име писца, место, посвету, па одмах да је оставиш у прочитане књиге. У те књиге спада и брошура Др. Алберта Ерхарда, професора бечког универзитета: *Оријентално црквено питање и позив Аустрије у његовом решењу*.

Ове књиге не дају се читати увек. За њих се треба припремити, прибрати духом, наћи извесне гаранције своје спокојству; јер, — од њих се све може очекивати.

У овај мах г. Ерхард је надмашно сва наша очекивања о њему као добром Аустријанцу, још бољем католику и најревноснијем члану Leo-Gesellschaft а у Бечу. Његова се брошура већ не да читати равнодушно, као нпр. што би се могао читати какав памфлет. Памфлете пишу очајни људи и само то сазнање довољно је да те умири. Овде пак, ми немамо посла са очајником, већ са ученим човеком, човеком од гласа, и у толико нам је теже гледати, како се квари истина под фирмом учености и патриотизма. Др. Ерхард је, по нашем вахођењу, учинио светотатство у храму науке.

Још 28 новембра 1898, г. Ерхард се поспе мишљу о оријенталном црквеном питању, као питању културном;

сада пак, — он се носи са задатком: да с гледишта културе историје расветли развој и значај његов; да докаже како унија није утопија, и да покаже улогу Аустрије у извођењу уније.

Састав је његов подељен у три одељка, од којих први говори о међусобним односима источне и западне цркве до постајка „оријенталног“ питања; други — разматра историско развиће тога питања (у смислу покушаја источне цркве за савез с Римом) у времену од Лава IX до Лава XIII, и износи садање стање његово; трећи — износи позив Аустрије у решењу поменутог питања.

Изузевши последњи одељак, Ерхард није дао ништа ново и ништа друго до оно, што се већ објавило у безбројним чланцима панског журнала за унију: *Bessarione, pubblicazione periodica di studi Orientali, diretta a facilitare l'Unione delle Chiese* (излази од 1. маја 1896, у Риму); што до сада није уродило никаквим плодом за унију, него је још више отуђило источну цркву од Рима. Зашто? Није тешко погодити: у Риму и данас дише, истина хришћанизиран, антички дух, дух освајачки, који тежи да прогута све својим апсолутизмом. У Риму се данас грознчава ради на васпостављању светске власти панске, тога извора сваке забуне, коју су многи сматрали свршеним чином. Ради одржања тога духа и остварења последње тежње, све појаве и сви догађаји црквене историје добијају у Риму нови смисао; факта су у толико само добила значаја, у колико иду римском свевлашћу у прилог. Историја се, дакле, ставила у службу идејама панским.

Овде није место детаљнењу питања, којих се Ерхард дотакао; али и да је — никаква смисла нема говорити о извесним фактима историје, која у Риму, и код оваких писаца као што је Ерхард, — ису предмет науке, него *вере*. Тако је нпр. питање о централизацији целе цркве око Рима у првим вековима; о васеленском утицају панском у та времена; о примату римских епископа: Климента, Виктора и Стевана I; о победи царопатизма над источном црквом; о дисорганизацији источне цркве и пронасти њенога јединства итд. итд. — Истина Ерхард наводи небројене цитате у корист свакога свога мишљења; али је очигледно за свакога, који се разумева у историји, да се писац ослонио на мишљења оних, који су, овако исто као и он, с предубеђењем улазили у сваку историјску ствар, као што су кардинали: Чекоин, Хергенретер, Ванутели, бискуп Хефеле, абат Душез, Шмидт, д'Аврил и др. Он се позвао и на дела писаца некаколика, као што су: Харнак, Малцев, Константин (*Le patriarchat de Constantinople et l'orthodoxie dans la Turquie d'Europe. Paris 1895*) и др. али у оном смислу, у коме је журнал *Bessarione* бранио Србе у скопљанском питању, подстичући угарак међу спорним странама. У његовим очима неоспорно је све што вели Хергенретер, докле Деметракопулосова *ἱστορία τοῦ χριστιανισμοῦ* сматра се као спис пристрасно написан. Одговор цариградског патријара на енциклику: *Præelata* важи у Ерхарда као докуменат, да у патријарским круговима „*nichts vergessen und nichts gelernt hat*“ (стр. 44); да је патријар незналица богословских ствари; да се гради наиван (*ist zu naiv*). Међутим, Ерхарду није зазорно да

изврше став о начелу примирења у том одговору, па да га тумачи као „стражење, да се римска црква врати на онај пункт развића на коме је била у IX веку“.

Овога је довољно да би се уверили о пристрасности списа Ерхардова у прва два одељка, и уједно — о немогућности да се идеја о унији утврди путем научнога споразума чак и међу ученим људима.

То је увидео и Ерхард, па с тога у III одељку све своје наде полаже на политичку интервенцију у овоме питању. На име: он Аустрији ставља на душу будућност цркве Христове, триумф крета, заснивање божанскога мира у хришћанском свету. Није наше да судимо какве је личне побуде имао Ерхард да ово изрече у време, када се католицизам Аустрије налази у највећој кризи због агитације немачко-протестанске и немачко-старокатоличке; али да је овим он дошао у супротност са самим собом, то је јасно као дан. Говорећи о неуспесима уније у ранија времена, он је на стр. 29. нагласио, да су они потекли отуда, што се сваки покушај заснивао на политици и дипломатији, које се ипсу показале као пријатељице цркве. Па кад је тако могло бити у времена до XV в. када је идеја о народности савала дубоким сном, онда се пита: каква успеха може бити по унију данас, кад се националност цени више од религије?

Ерхард налази да је сам географски положај ставио Аустрију у додир са грчко-ортодоксалним црквама; показао јој пут љених мисија; сама сила реалних односа показује да је она мртва стража католиштва на истоку. Историја јој је дала католички карактер: она подржава својим културним задатком црквену улогу и заједнички живот разних цркава: римске, православне, унијатске. Ова последња сачувавши у вези с Римом своју народност и самосталност религиозног живота, тим самим служи као слика будућег живота цркве, који од Аустрије зависи. — Сметње које догма, култ, дисциплина и уредба износе, Ерхард сматра као предмете концесије, који се лако дају изравнати, ако се само најважнији *Controverspunkt* прими, а тај је: *римски примат*, у вези с догмом о *непогрешности*, који брани слободу цркве од цезаропанизма, и који би се дао извести на основу „званичног признања“ које је источна црква дала на унијатским саборима у Лиону и Флоренцији у ранија времена.

За нас је довољно неколиких покушаја уније међу православним насељем у Аустрији, па да се уверимо о њеној интолеранцији; довољно је конкордата од 1855 г. па да знамо какав би био међусобни однос цркава у њој; довољно је дејства католичке јерархије у Босни и Херцеговини, па да знамо на какав би начин Аустрија извела своју културно-религијску мисију на истоку. А да се овим путем најмање може успети за унију, о томе имамо осведочених факта у унијама: льонској, флорентинској, брестовској и др. Научени тим фактима мислимо, да све дотле, докле свест о јединству не уништи труле основе на којима стоји папство; докле се папе не оставе илузија о светој власти и непогрешности; докле се наука богословско-историска у њих не очисти од под-

метнутих декреталија и измишљотина; докле се осећајем љубави не убије тежња за свевлашћу, — уније не може бити, или, ако је и буде — она ће се изводити принудно, а у томе ће бити клица нове шизме, нових раздора, не само црквених, него и политичких.

Уопште, брошира Др. Ерхарда није без интереса, као образац тих оригиналних закључака, до којих може доћи — како вели један страни критичар — „строго-логички немачки ум, кад једном забради на лакши пут.“

С. М. В.

МАТЕРИНО СРЦЕ

— ПОКУПЉЕНИ БИСЕР —

Многа постаје матером и не мислећи, али бити права мати, то је тешка ствар, то је највећа задаћа у човечјем животу.

J. Gotthelf.

Први материн пољубац, то је право крштење сваког детета.

Emerich v. Stadion.

Ни једна мудрост, што се на земљи даде научити, не може нам ово дати, што *једна реч* и *један поглед* мајчине даје.

Jakob Corvinus.

Материно срце иде за децом, и кад куда одлазе, и мајчина брига лебди над њима од јутра до мрака; она сања о њима а у бесаним ноћима моли се Богу за њих.

Friedrich Jakobs.

Где озарава најчистија слава жену у њеном опредељењу, него у узаној оград, кад мајчино срце испуњује своје прве дужности у свом божанском посланству према чеду своме.

Karl Gutzkow

РЕПЕРТОАР НАРОДНОГА ПОЗОРИШТА

Петак, 21. маја: *Јеленацета*, *Књезиња Црногорска*, драма у пет чина од Буре Јакшића.

Субота, 22. маја: *Лажа и паралажа*, комедија у једном чину од Јована Ст. Поповића. (Први пут). — *Женидба и удадба*, комедија у три чина од Јована Ст. Поповића.

Недеља, 23. маја: *Војнички безриац*, позоришна игра у три чина, с певањем, написао Сиглигети, превео с мацарског и посрбио Радивој Страшимировић. — Вечерња представа: *Лажа и паралажа*. — *Женидба и удадба*.

Садржај: „Фигиња“ (песма). — „Свокрва“ (наставак). — „Ворба“. — „Лавстол“ (серијал). — „Разоружање“ (наставак) — „Винарство“ — „Материно срце.“ — „Репертоар II. II.“.

Власник и заступ. уред.: Ст. М. Веселиновић. — Парца Радикална Штампарија —